

I. РОЗВИТОК В'ЇЗНОГО, ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ ТА
ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 911.3:796.5 (477)

Любіцева О.О.

КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ ОПОРНОГО ТУРИСТИЧНОГО КАРКАСУ
ЯК ОСНОВА ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Пропонуються шляхи формування опорного туристичного каркасу та форми його організації як основа ефективного та збалансованого розвитку туризму в Україні.

Suggests ways of forming a network of tourism for the efficient and sustainable development of tourism in Ukraine.

Сталий (стійкий, гармонійний) розвиток туризму є компромісом між конкурентними інтересами туристичної економіки і потребами екосистем. Сутність сталого розвитку туризму полягає у формуванні екологічнобезпечної діяльності, такої діяльності суб'єктів сторін ринкових відносин (споживач – виробник), яка б за співвідношенням рівня розвитку та темпів розвитку була комплексно-пропорційна розвитку економічної, соціальної та екологічної сфер (рис. 1)

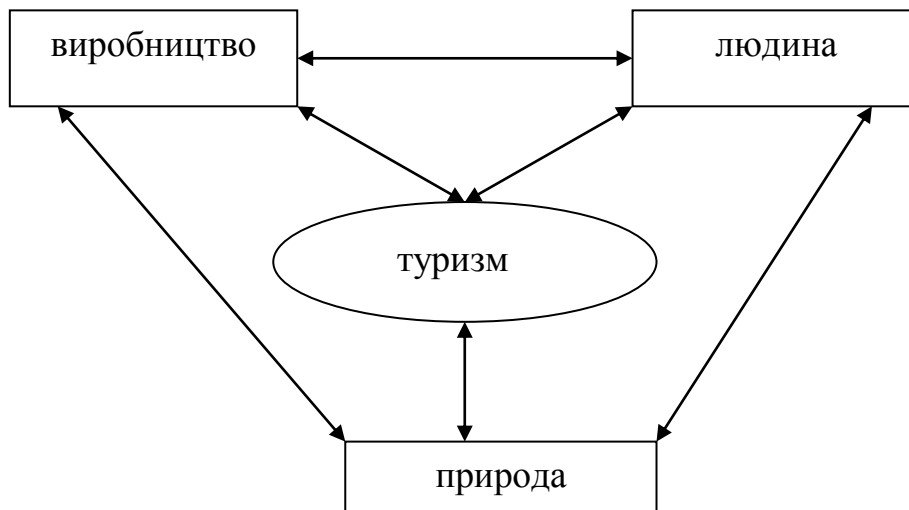

Рис. 1. Місце туризму в системі сталого розвитку

Звідси виходять дві найбільш актуальні задачі: 1) виховання екологічної свідомості туриста; 2) формування системи управління діяльністю суб'єктів господарювання індустрії туризму, яка б була спрямована на дотримання принципів сталого розвитку. Основа сталого розвитку туризму – збереження біологічного та етнічного різноманіття

території, на якій розвивається туризм, шляхом встановлення балансу інтересів (збалансований розвиток туризму).

Табл. 1. SWOT-АНАЛІЗ вихідних позицій України задля забезпечення сталого рекреаційно-туристичного природокористування

<p><u>Сильні сторони:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - певна політична стабільність, відсутність передумов для розвитку тероризму та інших явищ, які ускладнюють проблеми безпеки в туризмі; - за минулі часи в країні був сформований «туристичний стиль життя» і будь-яке поліпшення рівня життя населення позитивно впливає на зростання екскурсійної та туристичної активності населення. - наявність розроблених та затверджених програм розвитку туризму всіх рівнів; - підвищення екологічної свідомості населення - широка та різноманітна ресурсна база; - наявні високі позиції на ринку лікувального, спортивного, культурно-пізнавального туризму; - наявність певних «розкручених» брендів окремих дестинацій, які вже мають певний імідж на ринку міжнародного туризму (наприклад, курортнополіс «Трускавець», г.Говерла, Крим та ін.); 	<p><u>Слабкі сторони:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - декларування пріоритетності розвитку туризму без належної цілеспрямованої державної підтримки; - недосконалість законодавчої і нормативно-правової бази; - відсутність економічних механізмів стимулювання розвитку туризму (як самодіяльного) і туристичної діяльності (індустрії туризму); - стан загальної інфраструктури, в першу чергу транспортної; - стан туристичної інфраструктури (в першу чергу готельного господарства); - статус туристичних дестинацій (курортів, центрів тощо), їх права; - несформованість (нестійкість) туристичного ринку; - штучне стимулювання ринкових процесів (монополізації туроператорів); - незадовільний розвиток сучасних форм організації (франчайзинг, корпоратизація, лізинг тощо); - стан туристичних ресурсів (відсутність їх оцінки, кадастру земель туристсько-рекреаційного призначення). - відсутність чіткої «вертикалі» влади та наступності в системі управління; - недостатня увага до підтримки та цілеспрямованого формування іміджу України як туристично привабливої та безпечної країни - в цілому низька екологічна культура населення
<p><u>Шанси:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - прийняття парадигми сталого соціально-економічного розвитку країни; - орієнтація на європейські цінності з огляду на інтеграцію в Європу - приєднання до світових та європейських декларацій з біорізноманіття та сталого розвитку, документів ВТО - прийняття програми розвитку туристичної інфраструктури вздовж європейських транспортних коридорів; - зростання вимог до суб'єктів індустрії 	<p><u>Загрози:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - деградація природних ресурсів внаслідок соціально-економічних перетворень; - геоторіальність або «повсюдність» туризму, якому доступні будь-які віддалені території, в тому числі й нестійкі ландшафти та фоні загального посилення цінності «диких» територій в туризмі; - неконтрольована приватизація земель та споруд туристичного призначення та обмеження доступу до

туризму з боку міжнародних та внутрішніх споживачів; - орієнтація на європейські стандарти якості обслуговування -світові тенденції розвитку туризму	місць рекреаційного значення
--	------------------------------

Пріоритети сталого розвитку туризму – це формування соціально відповідального, екологічно спрямованого та економічно ефективного туризму як форми проведення населенням вільного часу на основі:

-*розвитку національного туризму.* Національним є туризм, забезпечений внутрішніми туристичними потоками та потоками іноземного (в'їзного) туризму, обслуговування яких здійснюється туроператорами-реціпієнтами (працюють «на прийом»), туроператорами внутрішнього ринку та туроператорами міжнародного туризму, які реалізують турпродукт (турпакет) закордонного (виїзного) туризму, прибутки від діяльності яких становлять внесок в державний бюджет.

-соціалізації туристичної діяльності, *відродження* в країні *соціального туризму.* Для цього необхідно запровадити систему пільг для туристичних дестинацій та суб'єктів індустрії туризму, які працюють в сегментах соціально орієнтованого туризму. Саме соціальний туризм, долучивши більш широкі верстви населення до подорожування, здатний створити стійкий внутрішній ринок туристичних послуг. А розвинутий внутрішній туристичний ринок є запорукою формування конкурентоздатного продукту і на ринку міжнародного туризму. Соціально спрямовані види туризму – дитяче-юнацький; для людей з особливими потребами; заохочувальний (інсентив-туризм) для соціально незахищених верств населення. Механізм – державна система пільг для суб'єктів індустрії туризму, які задіяні в даному сегменті (податкові канікули).

-*екологізації туристичної діяльності* в напрямку: а) природо- та пам'яткоохоронної діяльності (посилення заповідального режиму, формування системи державного регулювання туристсько-рекреаційної діяльності (наприклад, через удосконалення нормативної бази, а саме гранично допустимих нормативів рекреаційно-туристичних навантажень); розширення мережі національних парків та інших рекреаційно-туристських територій; б) виховання екологічної культури як у туристів, так і у виробників турпродукту; в) ліцензування екологічно спрямованих видів туризму і надання їм пільгових умов функціонування; г) маркування екологічного продукту та екологічних дестинацій.

1) *формування туристсько-рекреаційної мережі* країни, яка була б різномірною, мала лінійно-сітьовий характер і працювала за принципами «туристсько-логістичних коридорів». Це завдання потребує інвентаризації наявних ресурсів та інфраструктури, визначення їх стану та оцінки можливостей розвитку. Визначення системи дискретних та ареальних елементів територіальної структури туризму, їх ієрархії, спеціалізації, рівня комплексності (сформованості), забезпеченості загальною та

спеціальною інфраструктурою, інвестиційної привабливості. Виявлення декількох перспективних дестинацій – брендів і їх «розкрутка» на рівні державних програм на ринку міжнародного туризму.

Формування «опорного каркасу» туристсько-рекреаційної мережі країни дасть можливість сконцентрувати фінансові, будівельні, кадрові ресурси, сформувати конкурентоздатний національний туристичний продукт для ринку міжнародного туризму.

На ринку масового іноземного туризму такими перспективними сегментами є: культурно-пізнавальний (екскурсійний) - формування пізнавальних турів по великих містах України з відпочинком в рекреаційних зонах Криму, Карпат чи лікуванням в санаторіях цих зон; активний та екологічний у цих же рекреаційних зонах та національних парках; курортно-лікувальний; відновлення круїзів ріка-море. На ринку нестандартного попиту: паломництво та релігійний; науковий; промисловий, індустріальний, етнічний, фестивальний.

Розбудова туристичного ринку України в першу чергу передбачає формування опорного туристичного каркасу як системи взаємопов'язаних (туристичними потоками) і взаємодіючих (інформаційно, організаційно, фінансово) територій рекреаційно-туристичної спеціалізації, розбудованих на засадах сталості і організованих на корпоративних засадах.

Території туристсько-рекреаційної спеціалізації – території, на яких сконцентровані природні, історико-культурні об'єкти, які або є спадщиною, або за своїми рекреаційно-оздоровчими, лікувальними, пізнавальними, естетичними властивостями становлять туристсько-рекреаційну цінність з точки зору споживача-туриста, забезпечуючи реалізацію ним мети подорожі, а також об'єкти індустрії туризму, суб'єкти ринку туристичних послуг, які шляхом формування відповідного турпродукта забезпечують обслуговування туриста на якісному, безпечному та комфортному рівні.

До територій туристсько-рекреаційного спрямування можна віднести такі інституційовані об'єкти:

а) природні резервати – природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки (рекреаційні зони), регіональні ландшафтні парки (природоохоронні та рекреаційні установи місцевого та регіонального значення), заказники (різних типів з різними режимами природокористування), пам'ятки природи (рекреаційна, просвітня діяльність), заповідні урочища (необмежена господарська діяльність), ботанічні сади, дендрологічні парки, зоопарки (рекреаційно-освітня), парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва;

б) історико-культурні резервати – історико-культурні заповідники, музеї-садиби, музейні комплекси «під відкритим небом», інші музейні комплекси тощо.

в) курорти – території з чітко визначеним законодавством правовим та майновим статусом, які формуються навколо комплексного використання бальнеологічних ресурсів з метою оздоровлення та

лікування населення і поєднують ресурси, інфраструктуру, спрямовану на їх ефективне використання, кваліфікований персонал, діяльність якого спрямована високоякісне забезпечення потреб туриста.

На території об'єктів двох перших категорій законодавством допускається контрольована та обмежена екологічними нормативами рекреаційна діяльність, але туристсько-рекреаційні заняття не є основним напрямком діяльності цих резерватів. Їх основний напрямок – природо- та пам'яткоохоронна діяльність, просвітництво, наукова діяльність. Рекреаційно-туристична є додатковим видом занять. Тільки курорти спеціально призначені для обслуговування туристів на базі використання бальнеологічних, кліматичних та ландшафтних ресурсів. Території туристсько-рекреаційної спеціалізації повинні бути в першу чергу орієнтовані на надання туристсько-рекреаційних послуг населенню.

Перспективними центрами для розвитку іноземного (в'їзного) туризму мають стати всі міста, що є міжнародними аеропортами і крупними транспортними вузлами, мають порівняно потужну туристичну інфраструктуру, яка забезпечить різноманітність пропозиції – Київ, Харків, Львів, Одеса, Ялта, Дніпропетровськ, Донецьк.

Ареальними формами є курортні зони Криму та Причорномор'я, Карпатського регіону (Прикарпаття, Карпати, Закарпаття).

Місія формування опорного туристичного каркасу – формування туристичного продукту – території (дестинації). Визначення та інституювання таких дестинацій (територій-продуктів), які репрезентують Україну на ринку міжнародного туризму, сприяючи формуванню її позитивного іміджу (I ієрархічний рівень); визначення дестинацій (територій-продуктів), які сприяють реалізації основних суспільних функцій туризму на внутрішньому та міжнародному ринку (просвітницько-виховна, культурно-пізнавальна, культурно-розважальна, санаторно-лікувальна, релігійна, активно-оздоровча, спеціальна-ділова, наукова тощо) – (II ієрархічний рівень); визначення дестинацій (територій-продуктів) локального рівня, які сприяють вирішенню соціально-економічних проблем регіону (подолання депресивності, зростання зайнятості та рівня життя населення і т.д.) – (III ієрархічний рівень).

Мета: концентрація туристсько-рекреаційної діяльності на територіях, які за своїми атрактивними властивостями (матеріальним і нематеріальними споживчими вартостями) відповідають ціннісним критеріям туристів; ієрархізація цих територій щодо позиціонування на ринку міжнародного та внутрішнього туризму; планування та проектування їх розвитку; моніторинг стану відповідно до умов сталого розвитку.

Завдання:

1. визначення територій туристсько-рекреаційної спеціалізації (на теоретичному та практичному рівні)
2. надання їм юридичного статусу (закон України «Про туристсько-рекреаційні ресурси та території туристсько-рекреаційного

призначення» або внесення відповідних змін до Закону України «Про туризм»)

3. делімітації цих територій в просторі (визначення меж) на основі визначених критеріїв та механізмів, аудит
4. інвентаризація стану та структури цих територій
5. проектування територій туристсько-рекреаційно-спеціалізації, інвестування в їх розвиток

Таким чином, зусилля державної туристичної політики слід спрямовувати на:

- 1) формування законодавчої та нормативно-правової бази;
- 2) створення кадастру туристсько-рекреаційних територій, їх делімітації на місцевості та надання їм відповідного статусу;
- 3) цілестриване формування туристсько-рекреаційних центрів та зон (за відповідними програмами) – розбудова загальної та туристичної інфраструктури, мережі закладів розміщення, харчування, дозвілля;
- 4) кадрову політику держави з розбудови системи спеціальної освіти, зважаючи на комплексний, синтетичний характер діяльності в сфері туризму.